

utilis, utensilis; --- usuarius»; Belv. 1805, «Usual, lo que comunment s'usa»; en el llenguatge antic algun cop apareix escrit *usal* (*AlcM* s. v.), pres del llatí *usualis* id. *Usualment. Usuari* [Lab. 1840].

Usura [doc. de S. XIII: «Stablim que els jueus de la terra nostra no resoben per *usures* sinó xx sols per c de un an» (*AIEC* I, 317); c. 1250, Guillem de Cervera, 816c, en el sentit de 'interessos' (potser ja més o menys usuraris); «Tot vsurer públich o prouat qui pren *vsures* d'*usures*, és infamis» (*CostTort.*, ed. Oliver, p. 76); *manllevar diners a gran usura*, en Lull (*Blang.* I, 229.7); *prestar a usura*, en doc. de 1327 (*AlcM*); StVicentF «lo logrer axí vol que la sua moneda guany la *usura* lo dichmenge com los altres dies» (*Sermons* I, 217); «dos jouens --- los quals prestaven a *hosura*, uoluntaris de guanyar» (*Decam.* IV, § 10, 278.6); *husura*, en el *Spill*, v. 5415; 1575, *ThPu.*: «De censals y *vsures*, --- *Vsura* o cambi: *Vsura*. *Fenus*; *donar los diners a altri a usura o a cambi*: *Dare alicui pecuniã feneri*» (p. 119); *amb usura* en sentit figurat de 'amb excés, excessivament', en el *Curial*: «les fames són majors que los fets, e que spesses voltes ('sovint') avé que los hòmens ço que veen e oen reciten *ab usura*» (ed. *NCl.* I, 124.18); *recitar ab usura*, també en el cronista P. Miquel Carbonell, 1479 (*AlcM*); del ll. *ūsūra* 'guany d'un capital prestat', 'interessos que per ell es paguen'. *Usurar* 'guanyar amb usura' (*AlcM*, només un ex. citat de *Dansa de la Mort*, traduïda del francès). *Usurari*, -ària [adj., *CostTort.*; Villena, *Vita Chr.*, cap. 139; m. 'usurer', en el *Spill*, 14425]. *Usurer*, -a [*CostTort.*, ed. Oliver, p. 77, ex. supra; Lull «--- aquest home --- passà per la casa de un home *usurer*» (*Blang.* II, 236.16); *usurer* 'que presta sobre penyora de roba': «yo quitaré del *usurer* les mies robes nupcials de presset ---», *Decam.* VIII, § 2, 443.17 (trad. de «ricogliero dell'usuraio ---»). *Interusurari*.

Usar [*CostTort.*, Lull etc.], del ll. vg. *USARE, freqüentatiu de *ūrī* id., conservat en totes les llengües romàniques d'Occident i d'ús general en totes les èpoques; en el sentit de 'fer ús, fer servir': «Deixeu-los *usar* tals mots i paraules» (fi S. xv, *Brama llauradors*, v. 265); en el llenguatge antic s'usa sovint com a intransitiu *usar de* 'usar habitualment' com *usar d'armes* 'exercir l'ús d'armes' (Lull), *usar de raó* (Lull), *usar (el jutge) d'igualtat* 'judicar amb imparcialitat' (text de S. XIII); notem també en *CostTort.*: «promeseren --- axí la Senyoria com los ciutadans damunt dits, en per tots temps *usar* d'aqueles costumes per los dits arbitres endreçades ---; si doncs la Senyoria et la Ciutat no s'i acordauen ensemps que d'altres *vas-sen*» (ed. Oliver, p. 9); *usar d'un ofici* 'exercir-lo' («ell volgué *usar* de mercaderia», Lull, *AlcM*); «En Domingo de la Figuera --- era hom bo, e lleial, e savi e discret; e era mercader qui tots temps *usava* ab cavalls ('tractava, feia comerci de') en Gascunya» (Muntaner, *Cròn.*, cap. 89, II, 63.1); *usar mals* 'practicar mals fets habitualment' (*Spill*, 669), *usar virtuosament* 'obrar ---'; *usar amb* 'tractar amb algú', 'relacionar amb algú' («*usar* no vullés ab traydor», Turmeda, *AlcM*); *usar*

amb dona 'tenir relació sexual': «e, quan [Elysabet] fo en la cambra, ell (=Zacaries) *usà* ab ella, e, finalment, ell la emprenyà» (StVicentF, *Sermons* II, 17.17); també en p. 184; «Que no pogués *usar* ab home per molts dies» (1472, JEsteve, p. 8); *usar-se* 'ésser usual, estilar-se' en Pere Cerim., *Cròn.*, 102; *AlcM*; *Spill*, 2739; en temps modern en Costa i Llobera: «Y què dirien los morts / si veyen lo que ara s'usa?» (*AlcM*).

Usable [Lull, *Contempl.*; 167, 4]. *Usadament*, adv. [Lab. 1840]. *Usador*, -ora 'usable' [1344, *Ordin. Palat.*]. *Usalles*, f. pl., ant.: un ex. en StVicentF «saps quinyes *usalles* farem quan l'ànima va davant Déu? Ve ploran[t] --- Llavors riuràs de goyg.» (*Sermons* III, 38.24), el sentit del qual GSchib (*Vocab. de Sant Vicent Ferrer*, p. 149) interpreta com 'capteniment'; notem a més oc. ant. *uzelba* definit per Levy, PDPF, com «habitudes» amb interrogació; el PSW s. v. duu només un ex. de Peire d'Alvernhe, «Sera ben pros om malvatz lec, / Si no fos d'avol *uzelba*», i de fet el sentit 'habitud', 'comportament, conducta', 'capteniment' va bé. *Usament* 'ús', ant. [Lig ('lleí') és semblança de Dret; mas és longa custuma solament treta d'*usamens*. Custuma és un dret confermat per usatge» (*Usatges*, *NCl.*, 129.4)]. *Usança* 'ús, costum' [Lull «--- custuma e *usança* en entre nosaltres ---» (*Gentil, AlcM*); Desclot «E lo rey --- no li lexà besar la mà, ans li dix que no era costum ne *usanssa* de reys que la r al altre besàs la mà» (*Cròn.*, cap. 133, *NCl.* IV, 70.26), «--- contra la *usança* d'aquella terra ---» (*Decam.* I, 37.10); JRoig «(les dones) per llurs *usances* / --- e tan perverses / obres e manyes / són ---» (*Spill*, 7702); 1472, JEsteve «Ya no s'*usa* o ja no és *usança*» (1 v), «Costum e *usança*: Mos. Ritus» (c 8), «De *uxança* [sic] o segon és de costum: De more ut de more est» (2 e 3 v)].

Usat, -da 'no nou, gastat per l'ús' [1486; 1517 «Lensols *usats* e esqueixats» (*AlcM*); 1696, Lacav. «*Usat*, consumit per lo us» etc.], 'acostumat, avesat' [*Jacob Xalabín*; 1451, «levats-me tost ço que m'havets posat dessús, que no'm sebría combatre ab aytals armes, que no'n son (=sóc) *usats*» (Serra-Amer, *Gènesi*, 107); «--- Tirant com a hom *usat* de guerra stava tostemp armat ---» (*Tirant*, ed. Ag., IV, 36); «la mà ben *usada* y entesa del mestre» (S. XVII, *DAg.*)]. Aquesta acc. 'acostumat' apareix avui en el Capcir en una variant *en-usat* (amb afèresi de la e-: «no són pas *nozades* al treball» («no hi són acostumades»), Els Angles, 1960 (ū > ü > œ).

Desusar [Lab. 1839]. *Desusat* [1399; Lab. 1839]. *Desusadament. Desús* [Lab. 1839; *caure en desús* (un mot etc.), *DFA.*].

Abús [Lull, *Blang.* (*DAg.*); 1371, J. Marc, § 1414; c. 1460, *Spill* «Per tant *abús* / restí confús / ab prou vergonya» (v. 4905; també en 7466, 13181); 1585 «per obviar semblant *abusos* y danys» (*CoDoACA* VIII, 498) etc.], del ll. *abūsus*, -ūs. *Abusar* 'usar malament, usar amb excés' [1450 «Com de poch temps ensà se sia *abusat* e se *abús* en la dita vila de lo joch de pilota ---» (doc. de Sòller, *AlcM*); «no vullés *abusar* de la paciència de Déu» (Serra-Amer, *Psalms*,